Pon, 29-9-2025, 16:24:09

Potpora

Svoju članarinu ili potporu za Portal HKV-a možete uplatiti i skeniranjem koda.

Otvorite svoje mobilno bankarstvo i skenirajte kod. Unesite željeni novčani iznos. U opisu plaćanja navedite je li riječ o članarini ili donaciji za Portal HKV-a.

Komentirajte

Telefon

Radi dogovora o prilozima, Portal je moguće kontaktirati putem Davora Dijanovića, radnim danom od 17 do 19 sati na broj **+385-95-909-7746**.

AKT

Poveznice

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (

Objavljeno: 25. rujna 2025.

1 komentar

Feljton se u osam nastavaka u užem smislu bavi suodnosom književnosti i umjetne inteligencije, a u širem utjecajem tehnologije na društvo, osobito umjetnost. Svi naraštaji i sve društvene skupine koriste se blagodatima i zamkama novih tehnologija, mahom ne razmišljajući o etičkim zaprjekama.

Tekst koji sklapa umjetna inteligencija teže će nas ushititi

Predsjednica Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade Snježana Babić-Višnjić o umjetnoj inteligenciji promišlja najprije kao o napretku, kao dijelu vala nezaustavljivih promjena od izuma kotača, parnoga stroja, računala… „Ona je dio vala promjena koji ne možemo zaustaviti otkako je otkriven kotač, pa parni stroj, pa računalo… Svaki je od spomenutih izuma svojedobno izazivao kontroverze i strah od promjena koje donosi, ali strah ne može zaustaviti ljudsku potrebu da otkrije još malo više od onoga što zna, unaprijedi svijet još malo više, premreži ga i učini dostupnijim svakom stanovniku planeta. Ako promišljamo dovoljno široko, nema promjene koju ćemo moći etiketirati samo kao dobru ili kao lošu. Svaka je odraz naše kontroverzne ljudske naravi i to treba prihvatiti. AI ili UI jest alat. Ne treba se bojati nepoznatog, bez radoznalosti koja nadvladava strah još bismo čučali u nekoj Platonovoj špilji, nesvjesni svijeta i svemira“, napominje Babić-Višnjić. No izazovi novoga i nepoznatoga ostaju, osobito na području već opjevanih autorskih prava, socijalne sigurnosti i same biti književne umjetnosti.

„Razvijajući i cijeneći stručnost, dokazivo znanje i postavljajući na urednička mjesta te u različita prosudbena povjerenstva osobe koje su educirane i razlikuju umjetnost od umjetne inteligencije. Naime, „uvježbanom oku” ne promiču artificijelne konstrukcije i nizanje događaja bez emotivnih intermezza i aluzija koje premrežavaju prošlo i sadašnje. UI se ne bavi emocijama, ona kombinira informacije i slaže ih u različite oblike kao igranje lego-kockicama. Naravno da će se i UI razvijati i usavršavati pa će postajati sve teže razlučiti osobno od artificijelnog i stoga što je to 'umjetno' zapravo ljudska tvorevina. Pretpostavka je da će se paralelno razvijati i pomagala koja će pomoći detektirati izvore s kojih je ponešto preuzeto“, optimistična je književnica Babić-Višnjić, iako ostaju pitanja etičke prirode i nuspojava uporabom umjetne inteligencije. Lakoću uporabe smatra problematičnom, lakoću uporabe u univerzalnom smislu.

„Lakoća je najveće iskušenje koje se nameće današnjem čovjeku. Urođena želja za izbjegavanjem teškoća postaje velik izazov jer ugrožava same temelje za stvaranje mogućnosti izražavanja, ali i napredovanja. Naime, zbog posve nekritičnog i doslovnog preuzimanja generiranog sadržaja već se osjeća kako poneke jezične konstrukcije koje ponavljaju različite UI aplikacije ulaze u jezik. I to je samo jedna od benignijih pojava pojačane uporabe tog oruđa. Druga je da se manje koriste kognitivne sposobnosti čak i za jednostavnije zadatke što prijeti određenim zatupljivanjem“, naglašava predsjednica Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade. Nedavno je, na susretu kazališnih amatera, gledala i predstave nastale uz pomoć UI-ja.

„Njihova je najveća vrijednost aktualnost i intrigantnost, eksperimentiranje s novim. Različite mogućnosti kombiniranja katkad poznatih motiva nisu nikoga previše impresionirale, niti su pobudile emotivni *respond*, nego su više demonstrirale kako UI može postati predložak za daljnju igru. Što se brzine i (ne)poznavanja građe tiče, znam da danas studenti često posežu za UI-jem kako bi ubrzali pisanje seminarskih radova. Uvježbano oko i poznavanje građe omogućuje profesoru da danas prepozna rečenične konstrukcije koje nisu studentske, a nisu niti obilježene kao citat. No sigurna sam da će se UI razviti toliko da će i ta mana ubrzo nestati pa će biti izazovnije 'ući u trag' UI tekstovima“, najavljuje Babić-Višnjić vrijeme koje je već odavno „na vratima“. Svejedno je upitno kako i tko će što (i) od tih predstava smatrati umjetnošću, kao što i plagirane seminarske (i diplomske) radove ne možemo poimati znanošću. Što ostaje živom čovjeku u usporedbi s UI-jem, odnosno, koje razlike primjećuje između tekstova pisanih autorskom rukom i onih s potpisom, bilo to i skrivenim – umjetne inteligencije?

„Emotivnost i čvrsto strukturirana priča. Tekst koji sklapa umjetna inteligencija teže će nas ushititi. On opisuje emociju analitički i događaje niže bez mnogo osjećaja za ljudsko doživljavanje; ritam je ujednačen ma o čemu bila riječ. Katkad nas možda iznenadi slikovitost i maštovitost nekih umjetno generiranih slika, no u kontekstu cjeline to su samo fraziranja koja nemaju svrhu niti funkciju za cjelinu priče. Često bude iznevjereno i osnovno načelo strukture priče, a to je da zaplet mora donijeti neki preokret u život glavnog lika i promijeniti ga“, došla je Babić-Višnjić i do pojma katarze, pročišćenja kao nužnoga umjetničkoga uvjeta, katkad zanemarena. S obzirom na iskustvo rada i razgovora s djecom i mladeži, kojima se i obraća u svojim književnim djelima, zanimljivo je čuti ponešto i o odgojno-obrazovnom procesu u surječju s UI-jem.

„Ključno je odgajati u školskom sustavu slobodno misleće pojedince koji će dati prednost vlastitoj misli, i iz potrebe da iskažu svoje kritičko mišljenje i iz osjećaja odgovornosti prema onima kojima je usmjerena neka njihova poruka. Tada će UI biti samo pomagalo. Educiranje o važnosti učenja jezika kao temelja osobnosti, dakle, ne samo nacionalnog identiteta, i rad na izražajnosti moraju biti važan dio obrazovanja. Čitanja i pisanje što više zadataka i to na satu, bez mogućnosti posezanja za pomagalima, uz ohrabrivanje da je riječ o vještini koju svatko može svladati kako bi jednom ovladao mogućnošću da izrazi sebe i svoje ideje u svijetu koji bez toga tone u monotoniju i siromaši u smislu razvoja kreativnih potencijala“, smatra Babić-Višnjić, a dotaknuli smo se i pitanja „filtera“ u uredničkom i nakladničkom poslu: „Nepostojanje stručnih i vrsnih filtera (čitaj: vrsnih urednika) između svih onih koji danas pišu i onoga što se objavljuje, rezultira šarenilom na tržištu u kojem se sve teže snaći i znati prepoznati što je vrijedno čitanja. Teško je mnogima danas razlikovati književnu kritiku od reklamnog teksta, a ne možemo se nadati da će uskoro biti i bolje. Dominacija društvenih mreža ukinula je filtere kakve su mediji nekoć imali: urednici nakladnika, pa

HR kalendar

- 28. rujna 1860. umro fra Marijan Šunjić
- 28. rujna 1909. rođen Stjepan Gunjača
- 28. rujna 1937. umrla Marija Ružička Strozzi
- 28. rujna 1986. umro Mladen Žigrović
- 28. rujna 1991. – ratna zbivanja
- 29. rujna 1909. umro Vladimir Vidrić
- 29. rujna 1933. rođen Petar Gudelj
- 29. rujna 1954. umro Rikard Katalinić Jeretov

Pretraži hkv.hr

POBOLJŠAO Google

Kontakti

KONTAKTI

Telefon Tajništva
+385 (0)91/728-7044

Elektronička pošta Tajništva
tajnistvo@hkv.hr

Elektronička pošta Uredništva
urednistvo@hkv.hr

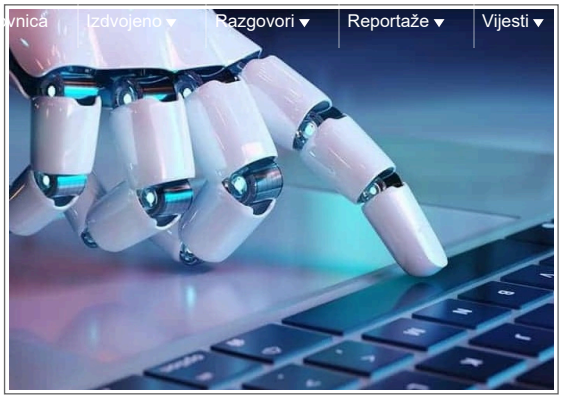

...ji su bili educirani na području ...i, pa urednici, pa lektori i redaktori… Sve su te stručne instance, jamstva da je napisano doista i provjereno, danas nestale pa je lako knjigu odmah proglasiti 'najboljom', 'nezaobilaznom'."

Također je primjetno da UI književnicima može olakšati i pisanje recenzija, sažetaka i osvrta – na svoja ili tuđa djela. Zar je „spas" u takvim situacijama učitati tekst i dopustiti da ona sama ispiše recenziju?

„Osobno, uvijek mi je draže napisati svojim riječima, pa makar se malo i pomučila, jer recenzija je odraz doživljaja nekog djela i mora sadržavati odjeke tog djela u duhu čitatelja i mora, što se sve više zaboravlja, dovesti djelo u neki kontekst; podsjetiti na sve ono što je moglo utjecati na pisca prije, sada i kako to djelo korespondira s našom stvarnošću. Jer nije važno što je pjesnik htio reći (a vrlo često i kaže u intervjuima), vrijednost djela se sudi prema onome što i koliko iz njega možemo iščitati između redaka", optimistična je Babić-Višnjić, uvjerena da protiv „linije manjega otpora" nikada ne ćemo dobiti bitku.

„Oni koji teže lakoći koju sam već spomenula neće nikad shvatiti koliko štete time nanose sebi i društvu u cjelini. Točnije, neće nikad razviti svoj puni potencijal jer neće shvatiti kad im se kaže da najviše rastemo radeći nešto što bismo najradije izbjegli, ali mora se napraviti. To su trenutci učenja o sebi koji donose najviše plodova", govori naša sugovornica, smatrajući i da se kultura u nas sve više shvaća kao produžetak svjetonazora te da se zanemaruje njezino osnovno poslanje – postavljati pitanja koja većina ne želi čuti te upozoravati na nepoželjne društvene pojave. Doduše, i kod ove teme vrijedi ono – a tko su autoriteti koji određuju je li što kultura (umjetnost)?

„Književnost nije zabava – njezin je zadatak da upozorava i poziva na promišljanje. Ona nudi drukčija očišta kako bismo postali svjesni drugih i drukčijih, onih koji dijele s nama iste prostore i imaju jednaka prava na svoju verziju istine koja je jednako vrijedna. Nametanja bilo koje vrste, pa tako i ona generirana UI-jem ili bez njega, osuđena su na propast i povijesno zatiranje, samo što oni uhvaćeni u određene povijesne vrtloge ne mogu ubrzati proces da brže iziđemo iz nekog kruga. Koliko god bili svjesni vrlina i mana svijeta oko sebe, ne možemo ubrzati ni usporiti napredak – jedan će dio čovječanstva uvijek željeti usporiti promjene jer ne žele ništa mijenjati i ostati u Platonovoj špilji, a drugi će pohrliti van: oduševiti se svakim novim izumom i mogućnošću koja nam približava budućnost. U tom je procijepu i glavni razlog zašto danas toliko govorimo o 'umjetnoj' inteligenciji, zapravo odrazu svijeta koji smo stvorili", zaključuje književnica.

***

Snježana Babić Višnjić ponudila je ponešto drukčiji pogled u odnosu na ostale sugovornike, no svima je zajedničko – zatečenost pred novim i nepoznatim. Vjerojatno će u ljeto 2026. godine feljton nalik na ovaj biti sasvim drukčiji, novinarski napredniji, s više uvida u ažurirane inačice UI-ja. U svijetu strahovitih tehnoloških mijena moguće da glasovi pojedinaca o etičkim zaprjekama budu sve usamljeniji i tiši. Mišljenje da će čitatelji radije posegnuti za djelima „stvarnoga" pisca nasuprot „umjetnoga" također će vrijeme učiniti ili proročanskima ili promašenima. Jer, neslućenom brzinom razvija se UI, kritički autoriteti i s njom i bez nje biološki odumiru, živimo doba kada se „umjetnošću" smatra i jeftini performans, uzvišenim se prikazuje ono nisko i banalno. U tom i takvom svijetu UI ima svoje šanse. No riječima Matije Štahana – ima prigodu i autor za svoje „uskrsnuće". Uz preduvjet i da ga umjesto stroja čita živi, misleći čovjek. Sa svim svojim svakodnevnim mukama i nevoljama. Da se na kraju našalimo, živomu je čovjeku prilika i običan nestanak struje – tada ni umjetnosti (i „umjetnosti"), s naglaskom na književnost, običan UI ne može – baš ništa.

Tomislav **Š**ovagović

K R A J

Tekst je dio niza „Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon?", a na Portalu HKV-a objavljen je u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2025. godini Agencije za elektroničke medije. Prenošenje sadržaja dopušteno je uz objavu izvora i autorova imena.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Povezano

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (1)

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (2)

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (3)

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (4)

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (5)

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (6)

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (7)

Snalaženje

Svi članci na Portalu su smješteni ovisno o sadržaju po rubrikama. Njima se pristupa preko glavnoga izbornika na vrhu stranice. Ako se članci ne mogu tako naći, i tekst i slike na Portalu mogu se pretraživati i preko Googlea uz upit (upit treba upisati bez navodnika): „traženi_pojam site:hkv.hr".

Administriranje

Korisničko ime

Lozinka

Zapamti me

Prijava

- Zaboravili ste korisničko ime?
- Zaboravili ste lozinku?